Turkish Studies *Social Sciences*

Volume 14 Issue 6, 2019, p. 2863-2884

DOI: 10.29228/TurkishStudies.39381

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 19.10.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.12.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (02.12.2019)-Referee 2 (08.12.2019)

This article was checked by intihal.net.

DOĞANIN TEMSİLİ VE DÖNGÜSÜNE BAKIŞ BAĞLAMINDA BELGESEL FİLM: HONEYLAND VE KAMİLET ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Özlem ARDA**

ÖZ

Belgesel film, toplumsal alanda birçok işleve sahiptir. Var olanın kayıt altına alınmasında başat bir rolü olan belgesel film, bu sayede, temsili olarak kültürel, toplumsal olgu ve olayları aktararak büyük bir işlevi yerine getirir.

Her tür canlının birbirleri ve çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen çevrebilim, denge üzerine kurulmuştur. Günümüzde, ekolojinin kapsamında olan olumlu ya da olumsuz birtakım konular mevcuttur. Bu bağlamda, küresel ekolojik sorunlar, lokal sorunları da beraberinde getirmekte ya da lokal sorunlar küreselleşmektedir. Diğer yandan her coğrafyanın kendine özgü dinamikleri var olmaya devam etmekte ve ekolojik dengeyi koruma adına, çeşitli edimler gerçekleştirilmektedir. Belgesel film, temsili olarak bu edimleri ya da kendi keşiflerini kayıt altına almakta ve yaşamsal döngüye sanatsal anlamda katkı koymaktadır.

Honeyland adlı belgesel filmin yönetmenleri Tamara Kotevska, Ljubomir Stefanov ve *Kamilet* adlı belgesel filmin yönetmeni İlkay Nişancı ile yapılan derinlemesine mülakatlarla belgesel filmde doğanın temsili ve döngüsüne olan katkının nasıl gerçekleştirildiğine dair betimsel veriler elde edilmiştir.

Doğanın temsili ve döngüsünün kayıt altına alınması, ekolojik denge temelli görsel-işitsel üretimlerin yapılması, hem kültüre yapılan bir katkıdır hem de ekolojik okumalara olanak sunan bir araç olabilmektedir. Geline nokta, küresel ekolojik sorunlar ve bu

* Bu makale, INCSOS 5. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Üsküp-Makedonya (27-30 Haziran 2019)'da sunulan sözlü bildirinin makale formatında hazırlanmış halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, E-posta: ozlemarda@istanbul.edu.tr

sorunların yansılarına lokal çözümler ortaya konulmaktadır. Belgesel filmin bu noktada işlevi, özellikle gerçekleştirildiği ülkenin ekolojik yapılanmasını betimlemesidir. Bu bağlamda çalışmada, bir Makedonya belgeseli olan *Honeyland* ve Türkiye'den *Kamilet* adlı belgesel filmler; benzer konuları, doğanın temsili ve döngüsüyle olan ilişkisi betimlenmektedir. Çalışmanın amacı ise; doğanın temsili ve döngüsüyle olan ilişkinin belgesel filmlerde nasıl gerçekleştirildiğinin analizinin ortaya konulmasıdır. Çalışma, film yönetmenleri ile yapılan derinlemesine mülakat tekniği yanında karşılaştırmalar üzerinden betimsel analizler yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Doğanın temsili her kültürde benzer özellikler gösterebildiği; ancak belgesel filmde çeşitli farklılıkların film dili olarak şekillendiği, doğanın temsili farklı bakışlarla ortaya konulduğu ve bu sinematografik edimin diğer disiplinlerle yakın bağlantı içerdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Belgesel film, Ekoloji, Doğa, *Honeyland*, *Kamilet*.

DOCUMENTARY FILM IN THE CONTEXT OF LOOKING AT THE REPRESENTING NATURE AND CYCLE: A RESEARCH ON HONEYLAND AND KAMİLET

ABSTRACT

Documentary film has many functions in the social area. Therefore, the documentary film that has a dominant role in the recording of the existing, fulfills a great function in representation of cultural, social phenomena and events.

Examining the relations of all living things with each other and their environment, the ecology is established on a balance. There are several positive or negative issues within the scope of ecology at the present time. Global ecological problems bring along the local problems within this context. On the other hand, the distinctive dynamics of each geography acts in various ways in order to exist and to protect the ecological balance. The documentary film representatively records these actions and contributes in the life cycle within an artistic perspective.

Tamara Kotevska, Ljubomir Stefanov, directors of the documentary film named *Honeyland*, and İlkey Nişancı, the director of the documentary film named *Kamilet*, acquire depictive data regarding how the contribution to the representation and cycle of nature is realized in the documentary film with the help of in-depth interview.

The action of recording the representation and cycle of nature is not only a contribution to culture but it can also be a tool for ecological readings. Global ecological problems and local solutions to these problems are set forth at the point where we stand now. The function of the documentary film at this point is to describe the ecological structure of the country, especially, in which it is made. On that note, the function is that the Macedonia documentary named *Honeyland* and the documentary film from Turkey named *Kamilet* portray similar subjects and the relation between representation and cycle of nature in this study. The aim of the study is the action of presenting the analysis

regarding how the relationship between representation and cycle of nature is realized in documentary films. The study will be conducted with the method of making analyses through comparisons, as well as by benefiting from in-depth interview technique with film directors. It is understood that the representation of nature can show similar characteristics in every culture, however, various differences are shaped as film language, the representation of nature is portrayed with different perspectives, and this cinematographic action has a close connection with other disciplines.

STRUCTURED ABSTRACT

Documentary film is a form of audiovisual narration based on document trueness. It is an artistic production despite the fact it is a part of a document as well. The material of the documentary film is life itself, truths, real events, realities, experiences. Documentary film is a kind of film, the production of which has begun with the discovery of cinema. The documentary film has undoubtedly undergone change and transformation until now, however, the narrative of reality in film language has always been the unchanging element. The reason for existing of documentary cinema is people and societies formed by people.

Since documentary cinema tells the world we live in instead of a world imagined by the director, it differs from other film genres. The documentary film is made for a different purpose, there is a different relationship among the directors and the subject, and the audience watches the documentary with different expectations. The documentary tradition is based on the claim of being able to convey a reality to the audience. The fact that it takes people who do not act in front of the camera as a subject is seen as proof of the authenticity of the film. The basis of many documentaries trying to convince us of a certain opinion or a point of view is that documentary can create the perception that they are the real representation of the world (Nichols, 2017).

According to Cereci, documentary film can be regarded as a "special genre" in terms of its characteristics. Because, documentary requires more intense research, an objective point of view and artistic concern besides its tendency to real subjects, unlike other film genres (1997: 13).

The fundamental approach in documentary film expresses the preferred narrative style and how the film will be made, how it will be created. Jane Barnwell (2011: 186), describes that whose story is narrated by whom has an important effect on the representation of ideas, events and characters. Knowing from what kind of perspective the story is told will also make a contribution to the conception and exposition of the subject. Perspectives in documentary film can often divided into the following categories:

- Objective (without being influenced by personal opinions and emotions),
- Subjective (being influenced by personal thoughts and feelings),

- Polemic (for the purpose of attacking someone or something) or propaganda (biased or misleading for a political purpose).

Bill Nichols says that the documentary film tells of conditions and happenings in which real people (social actors) take part. They present themselves how they really are in the narrative that is conveyed so that we can obtain a convincing suggestion or perspective on the lives, conditions and happenings portrayed. The director's original perspective makes this story a tool that make people to see the real world directly rather than as a fictional allusion (2017: 35).

Social problems are one of the important subject areas of documentary films. The cultural, social and aesthetic attitudes of society should be determined. For this reason, documentary film has many functions in the social area. One of its most important functions is to record the existing and thus to ensure the transfer of cultural, social phenomena and events in a representative manner.

Ecology is a field of research and scientific production based on equilibrium that examines the relationships of all going things with each other and the dependent environment. Industrialization, rapid and uncontrolled growth in economic and social areas has resulted in an alteration of the relationship between nature and humanity. In particular, the modern individual development has become identical to the fact that humanity has put a distance between itself and nature by moving away from nature. Ecology provides an important insight in identifying problematic areas at local or global level. In this context, global ecological problems bring along local problems. The documentary film records the areas, phenomena or events that emerge as ecological problems in a representative way and contributes to the life cycle in an artistic sense. Documentary film is a bridge between humanity and nature and is one of the powerful instrument used to portray the humanity's face pointed at nature audiovisually.

Honeyland is a 2019 Macedonian documentary film directed by Tamara Kotevska and Ljubomir Stefanov. There is the life of a family of beekeepers in the Macedonian countryside at its center. This family lives in nature and their struggle to restore their deteriorating order is portrayed. This struggle of protagonist Hatice and her family emphasizes the balance between humans and nature. *Kamilet* is a documentary film from Turkey made in 2013. It has met the audience by following the necessary path a documentary film has to go on. The common characteristic of both of these documentary films, which have achieved national and international successes, are that they use the human-nature relation as a base and contribute to this type of relation in an artistic way and thus, in a social way. Descriptive data regarding how the contribution to the representation and cycle of nature is made in the documentary film is obtained, through an in-depth interview with the directors of both documentary films. The data obtained are shaped as a systematic analysis with the social ecology approach.

In this day and time, the act of recording the representation and cycle of nature becomes more and more important because of both local and global problems. The power of the cinema is becomes involved as well, considering that this kind of recording is a documentary film. Productions that can increase the consciousness of ecological problems

or problematic areas can also be part of the solution. At this point, local solutions are put forward to the global ecological problems and the reflexes of these problems. At this point, the function of the documentary film is to portray the ecological structure of the country, especially, in which it is made. On that note, the function is that the Macedonia documentary named *Honeyland* and the documentary film from Turkey named *Kamilet* portrays similar subjects and the relation between representation and cycle of nature in the study. It is the aim of of the study is the action of presenting the analysis regarding how the relationship between representation and cycle of nature is realized in documentary films. It is understood that the representation of nature can show similar characteristics in every culture, however, various differences may be shaped as film language, the representation of nature is portrayed with different perspectives, and this cinematographic action has a close connection with other disciplines.

Keywords: Documentary film, Ecology, Nature, *Honeyland*, *Kamilet*.

Giriş

İnsan, doğanın içine doğmuş ve varlığını sürdürebilmek için sürekli doğayla iletişim halinde yaşamıştır; doğada yaşamak – doğayla yaşamak, doğayı anlamak, anlamlandırmak, doğaya vermek ve doğadan almak temel hareket alanlarından olmuştur. Günümüzdeki asıl mesele; ‘doğadan alma’nın boyutları ve biçimidir.

Berkmen, en eski çağlardan günümüze kadar insanların belli bir sistemin, bir döngünün varolduğunun farkında olduklarını ve çevrelerini anlamak, açıklamak için önce mitoslar ve destanlar, zaman içinde çeşitli doğa bilimlerini geliştirdiklerini belirterek maddeyi ve doğayı anlamanın bir yorum meselesi olduğunu ve dünyayı yorumlamanın insanoğlunun en önemli uğraşları arasında yer aldığını ifade etmektedir (2019: 1).

Dünyayı yorumlama, açıklama getirme çabası, diğer yandan insan-doğa ilişkisinde bozulmalara tanık olmuştur. Yıldırım’a göre; 16. Yüzyılda meydana gelen Kartezyen paradigma anlayışı, insan ve toplum anlayışını derinden değiştirmiştir. İndirgemeci anlayışla madde ve ruhu birbirinden ayıran durum, bütüncül yaklaşımın hemen hemen bütün alanlardan çekilmesine sebep olmuştur. Bu değişim, insan ve doğa arasındaki uyumu ve dengeyi bozmuş; doğanın sömürülmesinin ve yok edilmesinin yolunu açmıştır (2017: 304). Kılıç, bu bozulan dengeyi şu şekilde ifade etmektedir: “İnsan yaşamını tehdit eden ve doğal dengenin bozulmasına neden olan en önemli gelişmeler kuşkusuz aydınlanma düşüncesi ile başlamıştır. Doğa ile uyum yerine doğaya hâkim olma ilkesini benimsemiş olan aydınlanma düşüncesi, insanın bütün canlılardan daha üstün görülmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda insan, doğadaki dengelerini gözetmek ve doğa ile uyumlu yaşamak yerine, doğayla arasındaki ilişkiyi salt bir çıkar ilişkisine dönüştürmüştür” (2006: 113).

Keleş ve Hamamcı, son yüzyılda yaşanan süratli teknolojik ilerlemeyle doğa üstündeki baskının tehlikeli boyutlara ulaştığını, yirminci yüzyılın sonuna doğru toplumların, çevreleriyle ilişkilerinden kaynaklı sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını farketmeye başladıklarını ve dolayısıyla; insanoğlunun, kendisini evrenin sahibi sanarken, bir gün doğaya itaat etmesinin, doğayla uzlaşımının zorunluluk olduğunu öğrenmek zorunda kaldığını ifade etmektedirler (1998: 18).

Yıldırım, 1960'lı yıllardan sonra çevre tahribatlarının insan hayatını olumsuz etkilemeye başlamasının, tüketim kültürünün her alana yayılması ve ekolojik dengeyi bozacak birden fazla faktörün tüm güçlerini doğaya yöneltmesinin ardından, insanların çevresel sorunlara ve tahribatlara karşı bir duyarlılık göstermiş olduğunu ve 1970'li yıllarda bölgesel sonraki yıllarda da küresel hale geldiğini vurgulamaktadır (2017: 304).

Uygarlığın doğduğu ve beslendiği, her türlü toplumsal, bilimsel, siyasal ve ekonomik ilişkilerin sürdürüldüğü, bunun sonucu olarak insanlığın uğraşmak zorunda kaldığı sorunların ortaya çıktığı ve bu sorunlarla başa çıkmak üzere her türlü savaşımın ya da gelişmenin/yeniliğin kaynaklandığı yerler niteliğini taşımaları (Duru ve Alkan, 2002: 7) doğadaki birimsel yapılanmaları tanımlarken dışarda bırakılabilmektedir ve bu da toplumsal anlamda sorunların doğmasına ya da anlaşılmasına sebep olmaktadır. Doğa bilimcileri, toplumbilimciler ve ilgili bilim dalları disiplinlerarası bir bakışla, çeşitli anlayışları ortaya koymuşlardır; ekoloji, bunlardan birisidir.

“Ekoloji düşüncesinde öncelikle hiç bir şey birbirinden ayrı olarak düşünülemez. Ekoloji düşüncesinde insan anlayışı, insanı doğaya karşıt değil, doğanın içinde onun parçası olarak görmektedir. Ekolojik düşüncenin toplum anlayışı da insan anlayışından farklı değildir. Toplumun sadece insanlardan oluşmadığı; ağaçları, hayvanları, suları ve toprakları da kapsadığı şeklindedir. Ayrıca toplumdaki, türler arası yardımlaşma ve ilişkiler karşılıklı bağımlılık ilişkisi olarak görülmektedir” (Yıldırım, 2017: 304). Oysa, bir karşıtlık ilişkisi içinde sunulan insan-doğa arasındaki ilişki her geçen gün daha da sorunsallaşmaktadır. Kılıç'a göre; modern toplumun üretim yapısının oluşmasında Batıda sermaye birikim sürecinin önemli rol oynadığı bilinmektedir. Teknoloji ve bilimdeki ilerlemelerin bu sürece eklenmesiyle geleneksel toplumdan modern topluma doğru bir dönüşüm süreci yaşanmıştır. Diğer bir ifadeyle, geleneksel toplumun kurumları yerini modern toplumun kurumlarına terk etmeye başlamıştır. Bu yeni oluşum, ekonomik anlayıştan siyasal davranışlara; tüketim alışkanlıklarından, yerleşim yapısına kadar her alanında kısa sürede etkisini göstermiştir (2006: 110).

Modern toplum olarak tanımlanan kitle, insan-doğa ilişkisini sekteye uğratan bir birim olarak konumlanmaktadır. Kılıç, çevre sorunlarının toplumsal ve ekonomik gelişmeye paralel olarak, her geçen gün artmakta olduğunu ve doğada binlerce yıllık bir birikimin sonucunda ortaya çıkmış olan olağanüstü yaşam döngüsünü tehdit eden bir noktaya geldiğini ifade etmektedir (2006: 108). Günümüzde, toplumsal alanda çözüm bekleyen sorunların başında, ekolojik sorunlar gelmektedir. İnsanlığın parçası olduğu günümüz çevre durumunu, bir ekolojik bunalım (ekolojik kriz) olarak değerlendirmek de olasıdır. Bununla birlikte, bunalım sözcüğü, kısa dönemde aşılabilecek türden bir sorun çağrışımına yol açarsa, yanıltıcı olur. Pek çok ülkede hükümetlerin 1970'li yıllarda başlayıp genişleterek uygulamaya giriştiği çevre politikalarına ve uluslararası alanda yürürlüğe konulan önlemlere karşın, ekolojik sorunlar çözülmek bir yana yoğunlaşarak sürüyor (Keleş vd., 2012: 31). Günümüzde, ekolojik krizlerin göstereni haline gelmiş küresel iklim değişikliği problemi, uzun yıllar boyunca ‘yerküre gerçekten ısınıyor mu?’, ‘buzulların erimesi dünyadaki hayatı nasıl değiştirecek?’, ‘dünyanın kaç yılı kaldı’ gibi endişe dolu birkaç soruyu da beraberinde getirdi (Kaşdoğan, 2015: 15). Ekolojik sorunların varlığının kabulü, atılacak adımların ilki olarak düşünülebilir.

“Toplumların üstesinden gelmeye çalıştıkları ekolojik sorunlar, nitelikleri gereği bir bütün oluşturmakta, öğeleri arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Sorunsal sözcüğü, öğeleri birbirine bağlı olan sorunlar bütünü anlamını da içermektedir. Bu anlamda, çevreye ilişkin sorunların tümü, birbiriyle olan ilişkileri çerçevesinde ele alınırsa, bir çevre sorunsalından söz etmek yerinde olacaktır” (Keleş vd., 2012: 33). Çevre sorunsalı gibi hayatı bir konuda, sanatsal üretimlerle sorunların betimlenmesi ve hatta çözüm önerileri sunmak olasıdır. Belgesel filmler, bu sunumu etkili biçimde yapabilecek sanatsal üretimlerdendir.

Ekolojik sorunların görsel-işitsel olarak bilinir kılınmasındaki en etkili araçlardan birisinin belgesel sinema olduğu düşünülebilir; etkisi, hem sinema sanatının bilinen ‘etki gücü’nden hem de ‘gerçekliğin gücü’nden gelmektedir. Glynne’e göre; belgesel terimi, içinde, çok sayıda farklı filmi barındırmaktadır. Belgesellerin biçimlerinin son derece farklı olmasının yanı sıra temaları da bir o kadar çeşitlidir fakat değişmeyen tek şey toplumsal olaylar hakkında yorum yapmak veya toplumsal değişimi etkilemektir (2011: 23).

Cereci’ye göre belgesel film; cazibe yüklü, ayrıntılı olarak yapılandırılmış, kurmaca türün, eğlence türlerinin tersine bir yapıya sahiptir ve bütün özellikleriyle yaşamın kendisini sunmaktadır (1997: 22) ve Glynne’in deyişiyle, bu gezegendeki hayatın her veçhesine bakabilecek bir penceredir (2011: 26).

Cereci, belgesel filmi, diğer film türlerinden ayıran en önemli özelliklerinin, gerçek konulara yakınlığı, daha yoğun araştırmayı, objektif bir bakış açısını ve sanatsal bir kaygıyı gerektirmesi olduğunu vurgular ve belgesel filmin; belgelemeye önem veren, gerçeklere dayanan, insanı bilgilendiren, bilinçlendiren ve sanatsal özellikler taşıyan bir tür olduğuna işaret eder (1997: 13, 21).

Rotha; belgesel filmin ‘en ideal’ örnekleri olarak, Flaherty’nin 1920 yapımı *Kuzeyli Nanook* filmiyle başladığını ve Rusya’da 1923 yılında Dziga Vertov’un deneyimleriyle devam ettiğini ve Cavalcanti’nin *Rien que les heures* (1927, Fransa) filmi ve Grierson’un *Drifters* (1929, Fransa) yapımlarıyla ilk belgesellerin oluştuğunu ifade etmektedir. Doğalcı-Romantik Gelenek, Gerçekçi Gelenek, Haber-Gerçek Geleneği, Propaganda Geleneği olarak daha sonraki yıllarda belgesel yapımların bu dört gruba ayrılabilmesini ve bu geleneklerin, konularına farklı yaklaşımların birer sonucu olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır (2000: 52).

Belgesel film, temel olarak, izleyene bir gerçeklikle ilgili olarak bir izlenim aktarabilmeye dayanır. Bu, hangi iletişim ortamında olursa olsun, hareketli görüntünün bazı temel özelliklerinin olası kıldığı, güçlü bir izlenimdir (Nichols, 2017: 13). Belgesel hareket, dönemin derin toplumsal ve teknolojik gereklikleri ile uyum halinde bulunmaktadır. Yalnızca politik zeminde değil, tüm alanlarda bir değişim söz konusudur. Belgesel film yapımının büyük gücü, zayıflıkları ortaya çıkarmaktadır. Belgesel film, bir sponsorluk sistemi altında gelişimini sürdürmektedir. Halkın gereksinimlerine paralel ürünlerin verilmesine çalışılır (Rotha, 2000: 173-174). Belgesel filmler, doğrudan tarihsel dünyaya müracaat eder. Sundukları görüntüler ve pek çok ses, kaynağını doğrudan tarihsel dünyadan alır. Belgesel görüntüler genellikle, dünyamıza alegorik ya da dolaylı olarak göndermede bulunan bir öykü anlatmak için uydurulmuş karakter ve eylemler sunmak yerine, bu dünyada var olan insan ve olayları kayıt altına alır. Bunu, bilinen olgulara saygı göstererek ve gerçekliği kanıtlanabilir deliller sunarak yapmak uygundur (Nichols, 2017: 28). ‘Belgesellerde, rol yapanlar yoktur ya da oyunculuğa yer yoktur’ temel prensibiyle belgeselleri gerçek olan kişiler hakkındadır’. Rol yapmak yerine, belgesel filmdeki kişiler, kendilerini ‘oyunlar’ ya da sunarlar. Kamera önünde kendileri olabilmek için, önceden edindikleri deneyim ve alışkanlıklara başvururlar (Nichols, 2017: 228-229).

Belgesel filmler, hayatın içinden hikâyeye anlatmanın bir yoludur ve bir sanat dalı olarak gerçeklikler; yaşanan olaylar, olgular, tanıklıklar belgesel filmlerin ana malzemesidir. Belgeleme çalışması olmasının yanında, estetik duygu ve değerleri de içeren belgesel film, sinematografik anlatım dilini de kullanır. Genel kanının aksine; bir hikâyeyi belirli bir izlek doğrultusunda kurgu tekniklerini de kullanarak anlatır.

Bu çalışmada, Makedonya’dan *Honeyland* ve Türkiye’den *Kamilet* adlı belgesel filmlerin, doğanın temsili ve döngüsüyle olan ilişkisi betimlenmektedir. Doğanın temsili ve döngüsüyle olan ilişkinin belgesel filmlerde nasıl gerçekleştirildiğinin analizinin ortaya konulduğu bu çalışma, bağlantılı kavramlar olması dolayısıyla; ekoloji, doğa, çevre, ekolojik sorunlar, ekolojik

yaklaşımları ele almakta ve çalışmanın temelini oluşturması açısından, toplumsal ekolojiden faydalanmaktadır.

Ekoloji

Hayvan ya da bitkilerin diğer canlıların da bulunduğu organik ve inorganik ortamları sürdürdüğü dostça ya da düşmanca ilişkilerin tümü, ekolojinin nesnesi olmuştur (Keleş ve Hamamcı, 1998: 32). Alman biyolog Ernst Haeckel, canlıların varoldukları ortamlarla olan ilişkilerini inceleyen ekoloji kavramını, ilk kez 1886 yılında kullanılmıştır. Haeckel'e göre ekoloji; Yunanca yaşanılan yer, yurt anlamına gelen 'oikos' ile bilim ya da söylem anlamlarına gelen 'logia/logos' sözcüklerinin birleşimidir. Ekoloji, etimolojik olarak yerleşme bilimi, yurt söylemi anlamlarını içermekte ve canlı organizmalar ile çevreleri arasındaki komplike ilişkileri inceleyen bilim dalı olarak, tanımı ve içeriği zenginlik kazanmıştır (Keleş ve Hamamcı, 1998: 31-32, Keleş et al., 2012: 46).

Bir bilim dalı olarak ekolojinin kendini ispatlamasıyla, bu dalda çalışan bilim adamları da diğer doğa bilimcilerden ayrılmış ve ekolojist adıyla anılmaya başlanmıştır; 1960'lı yıllarda doğa korumacılarına ve bunu siyasal eyleme dönüştürenlere ekolojist denmeye başlanmıştır. Bir süre sonra ise ekoloji ile uğraşan bilim adamları ekolog olarak adlandırılmıştır ve ekolojik kavramlarla siyasal etkinlik yürütenleri 'siyasal ekolojist' olarak adlandıranlar da bulunmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1998: 32; Keleş vd., 2012: 47).

İnsan ve doğa arasındaki ilişki, yapay olarak yaratılmış bir rekabetçi ortama çekilmiştir. Bu durum da, bugünkü ekolojik sorunların temelini oluşturmaktadır. Ekoloji anlayışı ise; aradaki bu ilişkiyi betimlemek üzere çeşitli açılardan yaklaşımlar içeren bir bilim dalıdır.

Bugün yüzyüze kalınan ekolojik bunalım, daha çok biyolojinin içinden toplumun ortaya çıkmasındaki, bu gelişmeyle yaygınlaşan sorunlardaki (hiyerarşinin, tahakkümün, babaerkilliğin, sınıfların ve devletin yükselişindeki) ve bu çarpık tarihe seçenekler sağlayan özgürleştirici yollardaki bunalımdır (Bookchin, 2017: 133-134). Günümüzde, kendini tam olarak gerçekleştirememiş ve kendine karşı bölünmüş olan 'insanlık', nadiren kendi gizil-güçlerinin farkına varmaktadır. Fakat daha güncel 'ekolojik' düşüncede, insanlık kavramı ideolojik kara delik içine çekilmektedir. İdeolojik açıdan, insanın kendinden nefret etme görüngüsü, çok sayıda biçim alır: Mantıksal olarak belirsiz bir 'biyomerkezcilik' ve çoğunlukla kesin bir karşı-insancılık, 'insanmerkezciliğin' ve insancılığın karşısına yerleştirilmektedir. Nasıl sistemler kuramı, insan dışındaki yaşamı özgüllüğünden yoksun bırakıyorsa, biyomerkezcilik ve karşı-insancılık da insan yaşamını toplumsal gelişimden yoksun bırakmaktadır (Bookchin, 2017: 129-130).

Bookchin (2017), insanlığın, birinci ve ikinci doğasından bahsetmektedir ve birinci doğa ve ikinci doğa arasındaki ilişkiye dair eleştirilerini ortaya koymaktadır. İnsanlığın doğayı dönüştürmesine ilişkin akılcı olarak geliştirilmiş nesnel ekolojik etikler tutarlı olması beklenmektedir. En azından böyle bir ekolojik etik, gezegenin insan tarafından gözetilmesini gerektirir (2017: 145). Derinlemesine düşünüldüğünde insan, ekolojik bir sistem içinde, döngüye tabî ilişkiler yumağında yaşamaktadır. Somersan'a göre ekosistem; diğer bir deyişle doğal çevre, tüm içeriğiyle bir bütündür; bitkiler, hayvanlar, insanlar arasındaki ilişkilerin oluşturduğu uyumdur (1993: 13).

Doğa nedir? Çevre nedir? İnsanın doğadaki yeri nasıl tanımlanır? Toplumun dünyayla arasındaki ilişkisi nedir? gibi soruları yanıtlamak Bookchin'e göre; ekolojik bir çöküntü olduğumuz bu çağda, gündelik yaşam ve insanla beraber diğer yaşam biçimlerinin karşı karşıya kalacağı 'gelecek' açısından büyük önem arz etmektedir (2017: 23).

Çevre

“Çevre geniş anlamda, doğa ya da insansal olmayan (non-human) dünya olarak anlaşılır. Bununla birlikte, çevre gerçekte doğa ile özdeş değildir; çünkü yapay çevre, kentsel çevre, toplumsal çevre gibi ‘doğal olmayan’ çevre de vardır. Doğal ve yapay öğeleriyle birlikte ele alındığında, çevre, doğadan daha geniş bir anlama sahiptir” (Keleş vd., 2012: 50). Keleş ve Hamamcı, genel hatlarıyla çevreyi, insan yaşamını şekillendiren doğal ve doğal olmayan öğelerin tümü olarak tanımlamakta ve Türkiye’deki Çevre Yasası’na göre çevrenin, bütün vatandaşların ortak varlığı olup, hava, su, toprak, bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginlikleri içerdiğini vurgulamaktadır (1998: 26, 27).

“Ekoloji; canlı varlıkları, doğal ortam ve bu ortam ile organizmalar arasında kurulan ilişkiler bağlamında incelemektedir. Ayrıca burada ele alınan canlılar, yalnızca hayvan ve bitki topluluklarıdır. Oysa çevre, insanı da yapay ya da doğal ortam içinde inceleme konusu yapmaktadır. Bu nedenle çevre, ekolojiye göre daha geniş kapsamlıdır. Çevre kavramı hızla gelişmiş, içeriği zenginleşmiş, bir başka deyişle kapsamı genişlemiştir. Çevre kavramının yayılcı özyapısı, kısa sürede eşanlamlı kullanıldığı kavram ve terimleri de kapsamına yol açmıştır. Çevre denilince çağrışım yapan, çevre gerçeğinin ayrı bir yanını açıklığa kavuşturan kavram ve terimleri de dikkate almak faydalı olacaktır” (Keleş ve Hamamcı, 1998: 31, 32).

Doğa

Doğa, insan müdahalesi olmadan ortaya çıkan ve gelişen, insanın dışında varolan yer üstü ve yer altı zenginlikler, hava, su, toprak, bitkiler, hayvanlardan oluşmaktadır: Hiyerarşi, egemenlik ve devlet gibi toplumsal özelliklere değinmeksizin, toplum, bir ölçüde ‘doğa’nın üzerine yüklenmiş bir soutilama olur. Sonuç olarak çoğunlukla, ‘insanoğlu’nu ve insancılığı, ‘doğa’yı ekolojik alçaltmayla harap eden bir lanet olarak gören, ‘doğal yasalar’ etrafında yapılaşmış kolaycı bir biyolojizm ortaya çıkar. Nihayetinde ekoloji hareketi içindeki bazı sesler, insanlığın yaşama ve kendini gerçekleştirme ‘hakkı’nın kelekler, karıncalar, balinalar, maymunlar ve patolojik virus ve mikroplarınkiyle eşdeğer olacağı, ahlaksal bir ‘biyosferik demokrasi’ istemektedirler (Bookchin, 2017: 130).

Yıldırım, çevre sorunlarına yaklaşımlarda, felsefi akımlardan biri olan Radikal çevreciliğin; doğaya saygı duyarak; mevcut sistem içinde bir sorgulama yaptığını, doğanın sömürülmesine ve politikleştirilmesine karşı çıkarak insan-doğa ilişkisini buna göre kurduğunu ifade eder. Çevre merkezilik akımının, sanayileşen ve makineleşen kentlerde yaşayan, insanların, yeşile ve doğaya olan sevgisini öne çıkardığını; Eko-dindarlığın, derin ekolojinin Tao, Buda, Konfüçyüs öğretilerini temel alan bir görüş olduğunu ve bunların yanı sıra eko-çıkarcılığın da göstermecı bir hareket olarak temelde doğayı korumak değil de kullanmak amaçlarının olduğunu belirtmektedir (2017: 292-293).

Çevreci akımların çözümlenmesine yardımcı olacak türlü sınıflandırmalar yapılmıştır. Bunlardan, O’Riordan tarafından yapılan sınıflandırmada, bu akımlar üç ayrı boyutta ele alınıp karşılaştırılmaktadır (Keleş ve Hamamcı: 1998: 229-231):

- a) Birincisinde, Ecocentrism ile Technocentrism yaklaşımları, farklı akımları temsil eden uçlar olarak karşılaştırılmaktadır. Ecocentrism, yani çevreye, çevre değerlerine dönük yaklaşımlar, ABD’de, 19. yüzyıl ortalarından itibaren bir takım romantik düşüncelerden etkilenen akımları simgeler. Doğaya, saygı duyulur ve saygı sağladığı yararlarından ve insanla doğa arasındaki ilişkilerden dolayı değildir. Ecocentrisme göre; insanın doğa karşısında, rasyonel değil ancak duygusal bir sorumluluğu vardır.

Technocentrism diye bilinen teknokratik yaklaşımlarda dayanan temel kavramlar ussallık ya da akılcılık (rasyonalizm), yönetimde etkinlik ve nesnellik'tir. Bu görüşler, insanoğlunun, bugünün ve yarının kuşaklarına yararlı olacak fiziksel, biyolojik ve toplumsal süreçleri tanımak ve anlamak yeteneğine duyulan güvenden ve iyimserlikten destek almaktadır. Bu teknokrasi yaklaşımları, korumacılığı "faydacı" bir kavram olarak algılar ve akılcılık öncelenerek kaynaklar kullanılır.

b) İkincisinde ise, ayırım, işlevsel-çoğulcu (functional - pluralist) yaklaşımlarla Marxist olanlar arasında yapılmaktadır. Toplumsal değişmeyi, bugünkü ekonomik - toplumsal sistemin devamlı olarak yeniden yapılandırılması aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışanlar ilk grubu oluşturmaktadırlar. Burada söz konusu olan, hepsi kendi çıkarları doğrultusunda savaşım veren çok sayıda baskı oluşumunun siyasal baskılarının ve oluşturdıkları etkilerden doğan tartışmaların çevreyi etkilemesidir. Çoğulcu, demokratik Batı toplumlarının görünümü budur.

c) Üçüncüsü ise, çevreye ilişkin konularda gerekirciliğe (determinism) inananlarla özgür istence önem verenler arasındaki ayırımdır. Birincilere göre, çevre koşulları, insanın davranışlarını etkiler ve belirler. Davranışlar, iklim, toprak ve topoğrafya gibi fizik koşulların yanı sıra; ekonomik faaliyetlerden, toplumsal oluşumların biçiminden ve hatta fizyolojiden bile etkilenir. Karşı görüşe göre ise, temel olan şey varoluşçuluktur ve bunun simgesi de insanın kişiliği ve özgür iradesidir.

Yıldırım, insan ve doğa arasındaki birbirini karşılıklı olarak etkileme ve etkilenme sürecinin, gerek insan düşüncesinde gerekse toplum düşüncesinde önemli değişimleri barındırdığını ve dolayısıyla ekolojiyi, tek bir düşünce akımı içinde değerlendirmenin zorluklu olduğunu ve ekoloji düşüncesine verilen önemin zamanla daha da artması nedeniyle farklı görüşlerin ortaya çıktığını belirtmektedir. Farklı görüşler olsa da çevre sorunlarının, temelde üretim ve tüketim ilişkilerinden kaynaklı olduğu konusunda hemfikirlerdir (2017: 294).

Ekolojik Sorunlar ve Ekolojik Yaklaşımlar

Yıldırım, temel ekolojik akımların; derin ekoloji, toplumsal ekoloji, eko- feminizm ve ekososyalizm ve eko-dindarlık gibi akımlar olduğunu ifade eder (2017: 294) ve Kılıç ise; Batı ülkelerinde çevreye karşı duyarlılığın artmasında 1950'li yıllardan itibaren görülmeye başlanan çevre sorunlarının önemli etkisi olduğunu belirtir. 1960'lı yıllardan sonra ekolojinin giderek ağırlığını artırdığını, toplumsal bir hareket niteliğini kazandığını, çevrenin korunması ve iyileştirilmesini, çevre bilincinin artırılmasını ve karar alma süreçlerinde çevrenin dikkate alınmasını sağlamayı amaçladığını vurgulamaktadır (2006: 212-122).

"Ekoloji hareketinin temelinde başlangıçta sadece çevre kirliliğini önleme düşüncesi yatsa da, zamanla sorunların ortaya konması ve buna yönelik çözüm arayışları, onu giderek hareketten çok daha öte bir yapıya dönüştürmeye başlamıştır. Diğer bir ifade ile yeni bir toplumsal, ekonomik ve siyasal sistem olma yönünde güçlü belirtiler vermektedir. Aslında her yeni üretim sisteminin eski üretim sisteminin yol açtığı olumsuzluklar üzerinde yükseldiği gerçeği düşünülürse, modern toplumun çevre açısından yeterince olumsuzluklar barındırdığı söylenebilir" (Kılıç, 2006: 212-122).

İmga; çevreye dair sorunların, çevresel bir kriz haline dönüşmesi, müteakip süreçte de, devletlerin gündemine yerleşmesinin diğer bir deyişle, çevresel sorunların küreselleşmesi olgusunun, 1970'li yıllarda ortaya çıktığını ifade eder:

1969 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant'ın, devletleri çevresel sorunlar karşısında beraber hareket etmeye çağırması; sonrasında Roma Kulübü'nce yayınlanan rapor, 1972 yılında Birleşmiş Milletler'ce gerçekleştirilen Stockholm

Konferansı, akabinde Akdeniz Eylem Planı, Brundland Raporu, 1992 Rio Konferansı ve 2002 Johannesburg Zirvesi gibi kırılma noktaları, bu sürecin farklı dönemeçleri olmuştur. Ancak bütün bu gelişmeler, mevcut düzen konseptindeki kapsamlı bir değişimi ifade eder nitelikte olamamış ve temel referansları çevre korumacılık olan bu girişimler, mevcut çevre sorunlarının çözümü için spesifik nitelikli çözüm önerileri getirmiş, fakat, üretim ve tüketim kalıplarında gerçekleştirilmesi gereken bütüncül bir değişimi ifade edememişlerdir. Oysaki, genelde ekoloji hareketi, özelde ise derin ekoloji yaklaşımı, devletleri aşan çevre sorunlarının ötesine geçerek, mevcut paradigmanın ortaya çıkardığı tahribâtı bütüncül bir bakışla ele almak, insanın bugünkü doğa algılamasının hakimiyetine alternatif bir paradigma yaratmak iddiasında olmuştur (2006: 84-85).

Çevre korumacı hareketlerin sanayi toplumuna karşı açtığı savaşta başarısız olduğu varsayımı sonucunda “doğayı koruma” niyetini daha eleştirel ve toplumu dönüştürücü bir içerikle sağlama yolunu seçen derin ekoloji bu yaklaşımı ile radikal ekolojik hareketler içinde yer almaktadır (Yaylı & Çelik, 2011: 376). İmga, derin ekolojinin kabullerini özetlemektedir: Derin ekoloji, çevreyle ilgili konuların, sorunların temelinde, insanın doğayı bir araç olarak algılayan bakış açısının yattığına işaret etmekte ve bu bakışın tümünden değişmesi gerektiğini savunarak, onun, doğanın bir parçası olduğu yönündeki bütünsel anlayışı benimseyip, çevresi ile uyum halinde yaşaması gerektiği noktasındaki bir yeniden inşa sürecini çözüm olarak ortaya koymakta olduğunu belirtmektedir (2006: 85).

İnsan ve doğa ilişkisine, insan-insan ilişkisine, doğa-toplum ilişkisine yaklaşımlardaki farklılık, konu üzerinde birçok akımdan bilim insanının çalışmakta olduğunu resmetmektedir. En ağırlıklı yaklaşım ise derin ekoloji olarak tanımlanmakta; ancak zamanla derin ekolojiye ‘derin’ eleştiriler getirilmiş ve diğer yaklaşımlara ulaşılmıştır.

Derin ekoloji, Norveçli bir bilim adamı olan Arne Naess’in adıyla özdeşleşmiştir. Naess’e göre derin ekolojik yaklaşımın temelleri şu şekildedir: “Evrendeki dengenin, değerler karşısında yansız kalan değil, fakat değer yaratan yönleriyle kıvanç duyulacak, başka canlı varlıklar öldürmek yerine onlarla birlikte yaşanabilecek toplumlara ve yerleşim yerlerine gereksinim vardır. Neredeyse, iyi yaşam, canlı varlıkları tehdit eden bir yaşam anlamına gelmeye başladı. Dünyanın küçük bir bölümündeki kısa dönemli bir gönencin maddi servetteki yıkıcı artışlarla ölçülmekte olması çok yanlıştır. Çevre bunalımı bir yeniden doğuşun başlangıcı olmalı, kültürel yönden bütünleşmiş bir teknoloji, ekonomik gelişmenin birlikte yer alabileceği yeni toplumsal yaşam biçimleri oluşturulmalıdır”. Keleş ve Hamamcı, Naess’in, derin ekolojiyi, sığ ekolojiden ayıran başlıca özellikleri birkaç noktada toplamıştır. Sığ ekoloji, başlıca işlevi hava kirlenmesinin ve kaynakların tükenmesinin önlenmesi olan bir yaklaşımı anlatır. Sığ ekolojide asıl amaç, gelişmiş ülkelerdeki halkın sağlığının ve gönencinin sağlanmasıdır. Oysa, önerdiği derin ekoloji, çevre içinde insanı bir öge olarak almakla yetinmemekte, her canlı varlığın eşit olduğu anlayışını esas alan bir bütünselliği önemsemektedir (Keleş ve Hamamcı, 1998: 209, 210).

Derin ekolojinin insan merkezli anlayışa karşı çıktığı ayrıca doğada meydana gelen sorunların da yine insan kaynaklı olduğu ve ekolojik krizlerin temeli olduğu da belirtilebilir. Dolayısıyla ekolojik krizden çıkışın anahtarı da derin ekolojiye göre; ekonomik, teknolojik ve değer yargılarında değişimin gerekli olması yönündedir (Yıldırım, 2017: 295). Derin ekolojik yaklaşım, siyasal alanda, öngördüğü toplumsal yaşam formuna kavuşma ilgili olarak bir geçiş programı ortaya koyamamakta, yeşil toplum tasavvuru ile ütöpik bir karakter arz ederek, kendine has bir ekotopyayı savunmaktadır. Derin ekoloji yaklaşımı, ortaya koyduğu ilkeler bakımından birbirinden farklı pek çok eleştiriye mâruz kalan bir akım olmaktadır. Özellikle, sosyal ekoloji yaklaşımı taraftarlarınca yöneltelen eleştirilerden en önemlisi, yaklaşımın, oldukça koyu bir tonda eklektik oluşu ile ilgilidir. Gerçekten de, Doğu öğretilerinden Hristiyanlığa, Kızılderili kültüründen Spinozacı anlayışa kadar pek çok yaklaşım, derin ekolojik bakışı ortaya koyan bir

kolaj görünümü arz etmektedir (İmga, 2006: 95). Derin ekoloji doğadaki türler arasındaki eşitliği benimsemiştir. Bu nedenle insanın doğadaki istekleri öncelikli olamaz ve diğer canlılar gibi o da sistemin bir parçası olarak hareket etmelidir. Derin ekoloji görüşünde ekolojik krizlerin sona ermesi için; insan bilincinin topyekûn değişmesi gerekmektedir. Yani insan doğayı bitmek bilmez bir kaynak olarak görme ve doğanın ona hizmet etmesi için yaratıldığı düşüncesinden vazgeçmelidir (Yıldırım, 2017: 295).

Derin ekolojinin doğada meydana gelen tüm tahribatların sorumlusu olarak insanlığı görmesi ve insanların da eşit bir şekilde bu suçu işledikleri düşüncesi de toplumsal ekoloji tarafından eleştirilmektedir. Yani doğanın kaynağını kullanarak kar amacı güden bir kişiyle, doğada veya kırdaki yaşayan biri aynı kefeye konulmaktadır (Yıldırım, 2017: 302). Murray Bookchin'in derin ekolojiye karşı eleştirisi ise şu şekildedir: "Ekoloji hareketi diye bilinen harekette 'Derin Ekoloji' denilen şekilsiz, müphem, kendi kendini sıfırlayan omurgasız şey ile uzunca bir süredir gelişmekte olan, tutarlı, sosyal eğilimli ve sosyal ekoloji denilen iki ayrı akım arasında fark çok büyüktür (Yaylı ve Çelik, 2011: 375).

Doğa ve insan arasındaki ilişkinin sorunsallığı düşünüldüğünde, bu sorunsalın çözüm önerileri tutarlı bir nedensellik içermelidir. Birçok yaklaşım, bu tutarlılığı içerdiğini iddia etmektedir; ancak eksik nedensellik bağıyla bu tutarlılık sağlanamamaktadır.

Bookchin'e göre; günümüzdeki ekolojik bunalım düşünüldüğünde, ekoloji hareketindeki zihinsel şaşkınlık ölçülemez oranlarda zararlı sonuçlar doğurabilir. Tarihin bugünkü diliminde, düşünce parçalarını özensizce üst üste yığmak ve bunu da eko-felsefe diye adlandırmak artık izin verilebilecek bir lüks olmaktan çıkmıştır (Bookchin, 2017: 145).

Toplumu insan ilişkilerinin gelişme alanı değil, daha çok, nesnelere sahip olma alanı olarak gören günümüz sistemleri, sınır ve dengeye değil, büyümeye dayalı bir ahlâk yaratır. İnsanlık tarihinde ilk kez toplum ve topluluk neredeyse devasa bir alışveriş merkezine indirgenmiştir (Bookchin, 2017: 146). Bu nedenle Bookchin; bağlantısız, tutarsız, indirgemeci, çelişik fikirler ve çözüm önerileri yerine; sistematik, tutarlı, bütünlükçü, içsel mantığa sahip bir yaklaşım olarak toplumsal ekolojinin önemini vurgulamaktadır.

Toplumsal Ekoloji

Murray Bookchin, toplumsal ekolojinin, bilimsel ve toplumsal bir ihtiyaçtan ortaya çıktığını ifade etmektedir: Şu anda insanların karşısında duran muazzam bozulmalar göz önüne alındığında, yaşanan çağ, sorunlarla başa çıkabilmek için daha kapsamlı ve kavrayışlı -bilimsel olduğu kadar toplumsal- bir bilgi bütünü gerektirmektedir. Toplumsal ekoloji, önceki bilimsel ve toplumsal kazanımlardan vazgeçmeden, doğal dünya ile ilişkinin daha kapsamlı bir eleştirel analizinin geliştirilmesi, doğa ile toplum arasındaki bariz "çelişkiler" in ortaya koyduğu ciddi sorunlara yönelik daha yapıcı bir yaklaşımın temellerinin araştırılması gerekliliği ve olguların birleştirilip bütünlükleri içinde görülebilmesi için çağa özgü bir disiplindir (Bookchin, 2019: 89). Bookchin, öncelikle hiyerarşinin ve tahakkümün olmadığı bir toplum yapısı öngörür. Böyle bir toplumda ise insanların bir birey olarak topluma katılmalarını öne sürer (Yıldırım, 2017: 305).

Toplumsal ekolojide; vahşi doğa ya da diğer bir deyişle insanni olmayan, insanın oluşturmadığı doğa, 'birinci doğa' olarak adlandırılır. 'İkinci doğa' ise, insanlar tarafından oluşturulan tüm değerleri içermektedir. İnsani ve toplumsal olan her şey ikinci doğa içinde gösterilir ve herhangi bir zıtlık, uyumsuzluk atfedilmez; uyum ve birliktelik temeldir.

Yeryüzünün gözetimi, ekolojik yabancı bölgeler oluşturma ya da çevresel bozuklukları onaracak yarım yamalak tedbirler gibi iyiliksever önlemlerden oluşamaz. Anlaşılması gereken, ikinci doğanın birinci doğayla uzak-erimli ekolojik çizgiler boyunca kökten bir bütünleşmesi, yeni ekotopluluklara, ekoteknolojilere ve doğanın öz-düşünümüne doğru atılımını cisimleştiren sürekli

ekolojik bir duyarlılığa yol açan bir bütünleşmedir (Bookchin, 2017: 145). Bookchin'e göre; temel ekolojik sorunlar, toplumsal sorunlardan kökenlenmektedir. Ekolojik açıdan düşünmek, felsefi ve etik olandan, toplumsal ve vizyoner olana doğrudan bir geçişi oluşturur. Ekolojik sorunlar ve fikirler üzerinde düşünmek, diyalektik doğalcılık bağlamında, bu sorunları tutarlı bir bütün içinde biraraya getirmek için ussal araçlar sağlar ve bu bütünü daha doğurgan ve yenilikçi yönlerle doğru genişletmek için bir çerçeve oluşturur (2017).

Toplumsal ekolojiye yönelik çeşitli eleştiriler bulunmaktadır; yapısal olarak dayandığı alt-yapı üst yapı ilişkisinde yerelliği ve bölgesel farklılıkları göz önünde bulundurmadığı bu eleştirilerden biridir.

Çevrenin konumu ve insan-çevre ilişkileri günümüzde yadsınamayacak bir önem kazanmıştır. Bu durumu incelemek, tartışmak, çözümlemek ve çözüm yolları önermek bilimin görevidir (Keleş ve Hamamcı, 1998: 24). Çevre sorunlarının çözümünde, farklı ekonomik ve toplumsal sistemlerin tuttuğu yollar arasında başlıklar olup olmadığı tartışması söz konusudur. Piyasa ekonomilerinde asıl olan, çevre ögesinin fiyat mekanizması içine nasıl sokulacağının saptanmasıdır. Planlı ekonomilerde ise, bu alanda, planlama yöntemlerinden nasıl yararlanılacağına belirlenmesi önem kazanır. Bu ayrımlarına karşın, bütün sistemler için geçerli sayılabilecek kimi gözlemler yapılabilir:

a) Bir kez, serbest rekabetin, kirliliği artırıcı, hiç değilse, azaltılmasını güçleştirici bir etmen olduğu genellikle kabul edilmektedir. Çünkü, üretici için mal ve hizmetlerin en ucuza mal edilmesi, yaşamsal önem taşır. Bu açıdan bakılırsa, arıtım teknolojisi kullanan, bunun için harcama yapan kuruluşlar, bir ölçüde zarar etmeyi de göze almış olurlar. Açıktır ki, üretilmesi ve kullanılması kirlenmeye yol açan malların fiyatı, kirlenme yaratmayan ya da az kirlilik yaratan mal ve hizmetlerin fiyatlarından düşük olmaktadır.

b) İkinci olarak, çevre sorunları, biriken (kümülatif) etkileri olan sorunlardır. Sonraya bırakılmaları, savsaklanmaları, daha yüksek maliyetle "tedavi" edilmelerini zorunlu kılar. Açıktır ki, bu konularda, önlemenin maliyeti, verilen zararları sonradan ortadan kaldırmanın maliyetinden daha yüksektir. Vaktinde tedavi edilmeyen dış bozukluklarının, sonradan çok pahalı mide ameliyatlarına yol açmasına benzer bir durumdur bu.

c) Üçüncü olarak, çevre sorunları açısından, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında görülen ayrımlar, değişik ekonomik ve toplumsal sistemler arasındaki ayrımlardan daha büyük ve daha önemlidir. Gelişmekte olan ülkeler, arıtım tesisleri için büyük çapta yatırım yaptıkları takdirde, gelişmelerini bir ölçüde yavaşlatmış da olabilirler. Bu nedenle, alması maliyeti yüksek olan kaynaklarını çevrenin temizliği için kullanırken dikkatli davranmak zorundadırlar.

d) Dördüncü ve son bir nokta da, kirlenmenin yükünün kimlere ne ölçüde yükleneceği konusudur (Keleş ve Hamamcı, 1998: 152-154).

Amaç ve Yöntem

Doğanın temsili ve doğanın kendine özgü döngüsünün konu edildiği *Honeyland* ve *Kamilet* adlı belgesel filmlerin nasıl bir ekolojik anlayış ve görsel-işitsel bakışla üretilmiş olduğunun analizi, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Toplumsal ekolojinin önerdiği insan-doğa ilişkisinin uzlaşması ve uyumluluğunu temel alan ve doğanın temsiline yapıldığı *Honeyland* ve *Kamilet*'in yönetmenleri ile yapılan derinlemesine mülakat tekniği ve daha önce yapılmış olan söyleşilerin analizi, çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır. Betimsel analizin yapıldığı bu çalışmada, yarı yapılandırılmış sorular ve cevapları toplumsal ekoloji yaklaşımına göre değerlendirilmiştir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı; doğanın temsili ve döngüsüyle olan ilişkinin belgesel filmlerde nasıl gerçekleştirildiğinin betimsel analizinin ortaya konulmasıdır. Çalışmada; bir Makedonya belgeseli olan *Honeyland* ve Türkiye’den *Kamilet* adlı belgesel filmlerin, doğanın temsili ve döngüsüyle olan ilişkisi betimlenmektedir. İki farklı coğrafyadan benzer konuları ele alan, iki ayrı belgesel filmde, insan ve doğanın, ekolojik denge bağlamında nasıl betimlendiğini ortaya koyma amacı taşıyan bu çalışmanın temelini, Murray Bookchin’in ‘toplumsal ekoloji’ yaklaşımı oluşturmaktadır.

Çalışmada cevabı aranan temel amaç soruları şu şekildedir:

- Belgesel filmlerde doğa temsil edilebilir mi? Belgeselin bu bağlamda işlevi nedir?
- Belgesel filmlerde doğanın döngüsü, ekolojik denge nasıl tanımlanmaktadır?

Bookchin’in toplumsal ekoloji bağlamında iki temel önermesi bulunmaktadır:

- Doğa ile insan toplumunun birlikteliğinin yeni bir ekolojik duyarlılığı oluşturması,
- Yeni bir ekolojik toplumun oluşması,

Bu iki temel önermeden hareketle Bookchin’in yaklaşımıyla hedeflenenler;

- İnsanla insanın yeniden uyum içine girmesi, uzlaşması
- Doğa ile insanlığın yeniden uyum içine girmesi, uzlaşmasıdır.

Bookchin’in önermesi ve hedefleri bağlamında, *Honeyland* ve *Kamilet* adlı belgesel filmler incelenmiştir. Her iki filmin biçim ve içerik açısından analizi; tema, izlek ve toplumsal ekolojik önermeler düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine mülakât tekniği ile bu belgesel filmlerin, görülmeyen düzeyinde bulunan, doğaya bakışın nasıl şekillendiği ortaya konulmaktadır. Her iki belgesel filmde, doğa ile insan ilişkisinin nasıl kurulduğu, doğa ve insan arasındaki ilişki sürecinde mücadele biçimlerinin neler olduğu, ekolojik duyarlılığın hangi konularda oluşturulmak istendiği ve bu istemden hareketle, ekolojik bir toplumun nasıl oluşturulabileceğine dair verilerin neler olduğu analiz edilmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yönteminin bir tekniği olarak kullanılan, derinlemesine mülakât tercih edilmiştir. Derinlemesine mülakât, bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi, cevapların kaydedilmesi ve incelenmesini mümkün kılar. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında yapılan derinlemesine mülakatta, açık uçlu sorular da barındıran yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Doğrudan gözlemlenemeyen, davranışlara yansımayaabilen; ancak belirli bir süreç içinde ortaya çıkabilecek anlamlara, niyetlere, beklentilere bakarak, yönetmenlerin filmlerini nasıl oluşturdukları, belgesel filmleri yoluyla dış dünyaya ilişkin algıları ile kendilerini kuşatan toplumsal ve fizikî çevreyi nasıl değerlendirdikleri ortaya konulmaktadır. Ekolojik bakış açısıyla toplumsal bir gerçekliğin anlaşılmasını olanaklı kılma ve analizini gerçekleştirme amacına uygun olarak, bu yöntem benimsenmiştir.

Çalışma, film yönetmenleri ile yapılan derinlemesine mülâkat tekniği yanında karşılaştırmalar üzerinden betimsel analizler yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Doğanın temsili her kültürde benzer özellikler gösterebildiği; ancak belgesel filmde çeşitli farklılıkların film dili olarak şekillendiği, doğanın temsili farklı bakışlarla ortaya konulduğu ve bu sinematografik edimin diğer disiplinlerle yakın bağlantı içerdiği tespit edilmiştir.

Evren

Çalışmanın evrenini, ekolojik dengenin belgesel filmler yoluyla betimlendiği belgesel filmler oluşturmaktadır. Doğa belgeselleri ya da gezi belgeselleri olarak adlandırılan belgesel filmler bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. İnsan ve doğa ilişkisinin belirli bir ilişki biçimde ve işlevsellik ögesiyle ele almaması bu tür belgesel filmlerin kapsam dışı olmasına neden olmuştur.

Örneklem

Doğaya bakışın biçim ve içerik açısından temsil yeteneği kuvvetli temsillerinin ele alındığı bu çalışmanın örneklemini olarak, *Honeyland* ve *Kamilet* adlı belgesel filmler seçilmiştir. Hem konu hem de ekolojik anlayış açısından benzerlik göstermeleri, her iki belgesel filmin kahramanlarının yaşam ve mücadele biçimi açısından evrensellik teşkil etmeleri bu iki belgesel filmin seçimi açısından kriter olmuştur.

İşlem

Tema, izlek ve toplumsal ekolojik önermeler düzeyinde *Honeyland* ve *Kamilet* adlı belgesel filmler, aynı betimsel işleme tabii tutulmuştur. Yarı yapılandırılmış soru formu yönetmenlerle paylaşılmış ve mülakâtlarda elde edilen veriler; sistematik olarak analiz edilmiştir. Doğanın temsili, doğanın döngüsü, doğaya bakış, ekolojik anlayış, toplumsal ekolojinin önermeleri ve hedefleri bağlamında betimsel analiz işleminden geçirilmiştir.

Verilerin Elde Edilmesi

Derinlemesine mülakâtlar, yönetmenlerin hem sinematografik üretimlerinin hem de doğaya bakışlarının verilerini sağlamaktadır. Doğanın temsili, doğanın döngüsü, doğaya bakış, ekolojik anlayış, toplumsal ekolojinin önermeleri, toplumsal ekolojinin hedefleri temel analiz kriterleri olup bu kriterlerin *Honeyland* ve *Kamilet* adlı belgesel filmlerde nasıl yer aldığına dair veriler elde edilmiş ve betimsel analizi yapılmıştır.

Bulgular

Çalışmada, Makedonya'dan *Honeyland* ve Türkiye'den *Kamilet* adlı belgesel filmlerin, doğanın temsili ve döngüsüyle olan ilişkisi betimlenmiştir. Doğanın temsili ve döngüsüyle olan ilişkinin belgesel filmlerde nasıl gerçekleştirildiğinin analizinin ortaya konulması amacını taşıyan bu çalışmada, bu belgesel filmlerin yönetmenleri ile derinlemesine mülâkat tekniği yanında karşılaştırmalar üzerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Doğanın temsili her kültürde benzer özellikler gösterebildiği; ancak belgesel filmde, film dili olarak çeşitli farklılıkların şekillendiği, doğanın temsili farklı bakışlarla ortaya konulduğu ve bu sinematografik edimin diğer disiplinlerle yakın bağlantı içerdiği tespit edilmiştir. Her iki belgesel film de geleneksel yollarla bal üretimi yapan bir karakteri, belgesel filmin merkezine koymakta ve bu karakterin gerçek yaşam öyküsüne tanık olmaktadır. *Honeyland*'de Hatice ve *Kamilet*'te Erkan adlı kişiler, zorluklu olmasına rağmen bal üretirler ve bu yolda karşılarına çıkan her tür engelle mücadele ederler.

Honeyland, Tamara Kotevska ve Ljubomir Stefanov'un yönettiği belgeseldir ve Makedonya yapımı olsa da filmin dili Türkçe'dir; çünkü hikâyenin merkezinde yer alan arıcı aile Türkçe konuşmaktadır. 2019 Sundance Film Festivali'nde Jüri Büyük Ödülü'ne layık görülen *Honeyland*, aynı zamanda En İyi Görüntü Yönetimi ve Jüri Özel Ödülü (Değişime Etki) ödüllerini de sahibi olmuştur (Honeyland Ödüller, 2019). 2020 yılında düzenlenecek 92. Akademi (Oscar) Ödüllerindeki, "Yabancı Dilde Uluslararası Uzun Metraj Film" adaylığı için Kuzey Makedonya, *Honeyland* (Bal Ülkesi) belgeselini seçti. Makedon Film İşçileri Sendikası tarafından seçilen yapım, aynı zamanda Avrupa Film Akademisi tarafından verilen Avrupa Film Ödülleri

yarışmasında 2019 Yılı'nın "En İyi Avrupa Belgeseli" ödülü için yarışan 12 film arasında yer aldı. Resmi galası, 28 Ağustos tarihinde Üsküp'teki Kurşunlu Han'da yapılan film, 2019 Saraybosna Film Festivali'nde seyirciden 4.85 puan alarak "En İyi Belgesel" olarak seçildi ve Kore'de düzenlenen "Uluslararası Belgesel Festivali (EIDF)"nde de büyük ödül kazandı (Bal Ülkesi, 2019).

Kamilet vadisinde yapılan ilk film olmasıyla ayrı bir öneme sahip olan *Kamilet*, Artvin'in Arhavi ilçesindeki bu vadiye genç arıcı Erkan Can'ın hikâyesini konu edinmektedir. *Kamilet*, zorluklu bir emek ve bir yaşam hikâyesini anlatır. Kamilet vadisi, bio-çeşitlilik bakımından en değerli ve acil olarak korunması gereken orman alanı arasında yer alır. Yönetmenliğini İlkay Nişancı'nın yaptığı *Kamilet* adlı belgesel film, Kamilet vadisindeki insan-doğa ilişkisini ekolojik bir bakış açısıyla sunmaktadır. 2013 yapımı olan, ismini geçtiği vadiden alan *Kamilet*, genç arıcı Erkan'ın doğayla iç içe olan emek ve yaşam hikâyesini anlatmaktadır (Kamilet Belgesel Film, 2019). *Kamilet*, gösterildiği yerli ve yabancı pek çok festivalde ödül almıştır. 14. Boston Türk Filmleri Festivali ve 13. Çevre Filmleri Festivali'nden de ödülle dönmüştür ve en önemli başarısı, uluslararası iki önemli ve saygın film festivalinde TRENTO (Trento Film Festivali) ve FICMA (Barselona Uluslararası Çevre Filmleri Festivali), Resmi Seçki'ye (2014) seçilmiştir.

Honeyland:

Doğanın Temsili: *Honeyland*, Makedonya kırsalında arıcılık yapan bir ailenin hikâyesini konu edinmektedir. Doğayla içi içe yaşayan Hatice ve ailesinin, göçebe arıcıların yanlarına taşınmasıyla bozulan düzeni yeniden sağlamak için verdikleri mücadele anlatılmaktadır. Hatice ve ailesinin verdiği bu mücadele, insanlık ile doğa arasındaki dengenin kırılganlığını temsil etmektedir.

Doğanın Döngüsü: Yapım, doğanın döngüsüne katkı için yüzyıllardır yapılan arı yetiştiriciliğinin önemine dikkat çekmektedir. Hatice ve ailesi, doğayla birlikte yaşamlarını sürdürmektedirler. Hatice, geleneksel yollarla arıcılık yapmaktadır ve doğayla yakın ilişki içindedir. Bal peteklerinden bal aldığında Hatice şunu söylemektedir: 'Yarı bana yarı size; biraz bana, biraz size' diyerek arılarla olan eşit ilişkisini özetlemektedir. Hatice'nin verdiği mücadele, bu eşit ilişki dengesinin bozulmadan devam edebilmesi adına önemlidir.

Doğaya Bakış: *Honeyland*, Makedonya'da geleneksel/yabanî arı yetiştiriciliği yapan son kadın Hatice karakteri üzerinden, çevre ve doğal kaynakların kullanımını ele almaktadır.

Ekolojik Anlayış: Hatice, ekolojik olarak insan ve doğanın birlikteliğini simgelemektedir. Hatice, doğadan alır ve aynı zamanda doğaya verir; bu alışveriş ekosistemin dengesini sağlayacak şekilde yapılmaktadır. Ekolojik denge, *Honeyland* için temel anlayıştır.

Toplumsal Ekolojinin Önergeleri Bağlamında *Honeyland*: Doğa ile insan toplumunun birlikteliğinin yeni bir ekolojik duyarlılık oluşturmaya önermesi ile *Honeyland* yakın bir bağ taşımaktadır. Hatice, bu duyarlılığın son temsilcisidir ve temsiliyet mücadelesine zorluklu da olsa devam etmektedir. Yeni bir ekolojik toplumun oluşması ise *Honeyland* için varolanı koruma ve bu koruma amacının gerçekleşmesi için destek bulma seyrini takip etmektedir. Hatice'lerin çoğalması açısından topluma ışık tutmaktadır.

Toplumsal Ekolojinin Hedefleri Bağlamında *Honeyland*: *Honeyland*'de Hatice adlı karakter, insanın insanla yeniden uyum içine girmesinin, uzlaşması gerektiğinin altını çizmektedir; çünkü Hatice, bulunduğu bölgede o ekosistem içinde varolmaya ve aynı zamanda mücadele etmeye devam etmektedir. Göçebe arıcılar ekolojik dengeyi sarsmakta ve Hatice bu dengeye verilebilecek en kuvvetli cevaptır. *Honeyland*, doğa ile insanlığın yeniden uyum içine girmesi, uzlaşmasının temsilinin kuvvetli bir temsilidir.

Kamilet:

Doğanın Temsili: *Kamilet*, Artvin'in Arhavi ilçesindeki Kamilet vadisinde genç arıcı Erkan Can'ın yaşam hikâyesini anlatmaktadır. *Kamilet*'te, insan ve doğanın birlikteliği temsil edilmektedir. *Kamilet* adlı belgesel film, Kamilet'te yaşananları temsil etme yeteneği açısından, güçlü bir yapımdır.

Doğanın Döngüsü: Biyolojik çeşitlilik bakımından acil korunması gereken bölgelerden biri olarak ilan edilen Kamilet vadisindeki döngü, *Kamilet* adlı belgesel filmin temel prensibini oluşturmaktadır. İnsan-doğa ilişkisinin uyumlu ve aynı zamanda zorlu kısımları yenilikçi bir bakış açısıyla sunulmaktadır.

Doğaya Bakış: *Kamilet*, Erkan'ın, kendi kovanlarından bal sağlamak için çıktığı yolculuğu ve yolculuğunun bitiminde vadinin bugünkü kaderini seyircinin önüne sermektedir. Doğaya bakış, Erkan'ın gözünden ve Erkan adlı karakterle anlatılmaktadır.

Ekolojik Anlayış: *Kamilet* adlı belgesel film, Kamilet vadisindeki insan-doğa ilişkisini ekolojik bir bakış açısıyla sunmaktadır. Erkan, geleneksel yollarla arıcılık yapmakta ve hiçbir kimsenin ulaşmadığı bir noktada bu üretimi gerçekleştirmektedir. Doğanın dengesine olan saygısı ile bu yaşamı sürdürmekte ve tüm zorluklarına rağmen doğayla uyum içinde yaşamaktadır.

Toplumsal Ekolojinin Önergeleri Bağlamında *Kamilet*: *Kamilet*'te vadinin bugünkü durumuna da gönderme yapılmakta olup doğa ile insan toplumunun birlikteliğinin yeni bir ekolojik duyarlılık oluşturmaya önermesi onaylanmaktadır. O bölgede yeni bir ekolojik toplumun oluşması, bölgenin ekosisteminin korunması açısından önem arz etmektedir.

Toplumsal Ekolojinin Hedefleri Bağlamında *Kamilet*: İnsanla insanın yeniden uyum içine girmesi, uzlaşması *Kamilet*'in hedeflerindendir. Doğa ile insanlığın uyum içine girmesi, uzlaşması *Kamilet*'in temel prensibidir. *Kamilet*, Kamilet'te doğal arıcılık yapan Erkan Can'ın babadan oğula usullerle yaptığı bal sağma ritüelini ve Kamilet vadisinin bugünü gibi bir gerçekliğin izlenimini aktarabilme amacını taşımaktadır. Kamera için rol yapmayan, günlük rutinini kamera eşliğinde sergileyen Erkan'ın varlığı ve bölgedeki mücadelesi, toplumsal ekolojinin hedefleri ile uyumluluk arz etmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Günümüz dünyasında, lokal ya da küresel ekolojik sorunların yaşandığı bilinmekte olup ilgili bilim dallarının bu sorunları en gerçekçi biçimde betimlemesi ve çözüm önerilerine ön ayak olması beklenmektedir. Tekil ya da bireysel çözümlerin iyi niyetli aksiyonlar olduğunun bilinmesi ve daha bütünsel bakışa ihtiyaç olduğu bilinmelidir. Elbette, toplumu oluşturan en küçük yapı taşı olan birey ve modern bireydeki ekolojik bilinç anlamındaki değişim kıymetlidir (bireylerin değişimi toplumsal bilince doğru yol alabilme ihtimalini beraberinde getireceğinden); ancak toplumsal düzlemde, bütünlüklü yapılanmalar gerekmektedir.

Endüstriyel medeniyet bundan önceki tüm medeniyet tiplerinden farklıdır. Roma ya da eski Çin gibi en gelişkinleri bile esasında, bölgesel medeniyetlerdi ve sadece dünyanın belirli bir köşesi üzerinde etkiye sahipti. Bu medeniyetler su ya da rüzgâr gibi cansız enerji kaynakları kullanmış ancak bu kullanım epey sınırlı kalmıştır. Söz konusu medeniyetlerin doğal dünya üzerindeki etkisi önemlidir ama esasta genel manzaranın değiştirilmesi ile sınırlıdır. Bizim medeniyetimiz ise kapsam itibarıyla küresel bir nitelik arz eder ve kendisini besleyen cansız enerji kaynakları olmazsa asla var olamaz. Modern endüstri daha önce görülenden çok daha yüksek enerjinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Burada kastedilen cansız enerjidir ancak aynı zamanda bireysel hayatlarımızın bugün bağımlı olduğu karmaşık sosyal, ekonomik ve politik sistemler anlamında, insan örgütlenmesine ait enerjidir (Giddens, 2013: 327).

Ekolojik sorunları tüm yönleriyle, nedenleriyle, tarihsel belirlenimleriyle ve tüm gerçekliğiyle ortaya koyan bir bilimsel kötümserlik ile gerçek çözümün yaşama geçirilmesi için gereken umudu ve örgütlü çabayı kararlılıkla sergileyen bir siyassal iyimserliğe aynı anda gereksinim duyulmaktadır (Keleş et al., 2012: 32). İnsanlığın, daha doğrusu belli zümrelerin, daha doğrusu sermaye sahiplerinin, mümkün kılmadığı bir yaşamı yeniden nasıl mümkün kılabiliriz? sorusuna bürünüyor. Diğer bir ifadeyle, başka bir teknoloji, enerji oyununu değiştirmeye hevesli birtakım insiyatiflerin oyunundan başka bir şey değil gibi durabiliyor (Kaşdoğan, 2015: 19).

Bütün toplumsal projelerin çevrebilimsel (ekolojik) projeler olduğu- ya da tersi-gerçeğinden çıkmaktadır. Burada, “doğanı haklara sahip olduğu” ya da tam tersi, doğanın “egemenlik altına alınabileceği” görüşünde ısrar ederken, gelecek kuşaklar ve yeryüzünün bugünkü yaşayanları bağlamında adaletin, bütün toplumsal projelerin çevrebilimsel sonuçları açısından yoğun bir değerlendirmeye bağlı tutulmasını zorunlu kıldığını savunmaktayım. İnsan kendi tarihini yaparken, çevresini zorunlu olarak kullanır ve dönüştürür; fakat bunu kendisinden zaman ya da mekân açısından ayrılmış insanların yazgısını tehlikeye atacak bir umursamazlıkla yapmak durumunda değildir. Böyle bir duruş noktasından sorun, bir değişim olup olmayacağına değil, ne tür bir değişimi bekleyebileceğimize ilişkindir; böylece gelecek yıllar için plan yapılabilir, gelecek zamanı etkili bir biçimde önceden biçimlendirebiliriz (Harvey, 2002: 244-245). Kentselliğin şu anda sanayi toplumuna egemen olduğunu söylemek, dönüşümün sürecindeki bir yapı olarak kentsellikle, eski sanayi toplumunun içi dinamikleri arasındaki çelişkilerin, birincinin lehine çözüldüğü anlamına gelir. Bu iddianın gerçekçi olduğuna inanmıyorum. Bazı önemli ve yaşamsal bakımlardan sanayi toplumu ve içerdiği yapılar, kentselliğe egemen olmaya devam etmektedir (Harvey, 2003: 280-281).

Ekonomik, siyasal, ideolojik, yönetsel, dinsel, kültürel yapılar, sınıfsal ilişkiler, kullanılan teknikler, bilim ve teknoloji, üretim, tüketim, bölüşüm ve değişim ilişkileri, yaşam biçimleri, nüfusun büyüklüğü, nüfusun kaynak ve enerji kullanımı, insan etkinliklerinin doğada yarattığı değişimi çözümlerken baş vurabileceğimiz anahtar öğelerdir. Soruna böyle geniş bir pencereden baktığımızda ilk insan topluluklarıyla günümüz toplumları arasında ve günümüz toplumlarının kendi aralarında toplum-doğa etkileşimi bakımından oluşan açının, bir başka deyişle de yeryüzünü tehdit etmekte olan çevresel bozulmanın nedenlerini bulmak olanaklıdır (Keleş vd., 2012: 34-35).

Disiplinlerarası bir konu olan ekoloji ve ekolojik sorunların çözümünde tek bir bilim dalının, çevre konularının tüm yönlerini kuşatması olanaksızdır. Bu bakımdan, herhangi bir bilim dalında çevre ile ilgili bir araştırma yürütülürken farklı bilim dallarında elde edilen bulgulardan yararlanılması kaçınılmazdır. Ayrıca, çevre konuları, nitelikleri gereği, disiplinler arası araştırmalara en yakın bilimsel etkinlik alanlarından da biridir (Keleş vd., 2012: 63).

Bir sorunun çözümüne yönelebilmek için onun farkına varılmış olması gerekir. Fiziksel, toplumsal, kültürel, siyasal yapılar ve örüntüler (pattern) bir sorunun tanınması ve tanımlanması bakımından belirli bir işleve sahiptir. Özellikle, sorunun çözümüne yönelik olarak toplumda oluşan politika talebi bakımından, sorunun farkında olmak önem taşır. Toplumsal olarak algılanmamış bir sorun için toplumsal bir çözüm talebi de oluşmayacak demektir. Ekolojik bir sorunun fiziksel ve mekânsal dağılımı eşitsiz olabileceği gibi, sorunun toplumsal olarak farkına varılması bakımından da eşitsiz bir dağılım söz konusu olabilecektir. Bir ırmakta oluşan kirlilik örnek olarak düşünülebilir. Kirlenme ve etkileri ırmağın her yerinde aynı düzeyde olmayacağı gibi, su yolu boyunca yaşayan toplulukların sorunu algılaması ve tanıması da eşit olmayabilir (Keleş vd., 2012: 80-81).

“Başka bir teknoloji mümkün mü?” sorusu, potansiyel olarak başka teknolojilerin mümkün olup olmadığını, hegemonik ilişkilere müdahale olarak araştıran bir sorudur. Tam da böylesine bir potansiyellik içerdiği için, bu potansiyel kavramın etimolojik kökeninin işaret ettiği gibi, güç ilişkilerine dikkat çeken ve insanlara ahlaki sorumluluk yükleyen bir sorudur. Kendinden menkul

bir cevabı olmayan, üzerine daha çok düşünülmesi, tartışılması gereken bir sorudur (Kaşdoğan, 2015: 20). Teknolojik yenilik önemli unsurlardan biridir. Fosil yakıtlara bağımlılığımızdan kurtulmak için mevcut teknolojinin çeşitlenmesi meselesine daha fazla yoğunlaşmak gerekmektedir. Mevcut salınım değerlerinin artmasına izin vermeden, ilgili değerleri düşürmek için yapılacak daha çok şey vardır. Ancak gene de insanlık için tehlikeli olan enerji yaygınlaşmasının belki de toplumun bu tehlikelerle yüzleşmesini sağladığını söyleyen teori bağlamında teknoloji oldukça önemli bir alandır. Yeni bir karanlık çağa mı, yeni bir aydınlanma çağıyla mı yoksa bu ikisinin bir karışımı ile mi yüzleşecek insanlık? Muhtemelen üçüncü ihtimal gerçekleşmeye en yakın olanıdır. Bu durumda dengenin, denklemin aydınlanma tarafına doğru meyletmesini ummaktan başka care yoktur (Giddens, 2013: 330-331).

Belgesel üretimler için, sıradan insanların gündelik yaşantılarının doğrudan deneyimine gereksinim vardır. Her şeyin ötesinde, bir amaç dürüstlüğü ve insan varlığının hoşgörü ve anlayış yeterliliği içinde bir inanç gerekmektedir (Rotha, 2000: 259). İyi bir belgesel, hayatın olduğu gibi filmleştirilmesinden daha çok şey içermelidir. İçinde sosyal bir amaç olmalıdır (Cereci, 1997: 22).

Belgesel filmler doğayı kuvvetli biçimde temsil edilebilirler ve bunu hem sanatsal hem de toplumsal amaçlarla yerine getirirler. Ekolojik anlayışla biçimlenen belgesel filmlerin toplumsal alandaki katkıları, tartışmasız büyüktür. Belgesel filmlerde doğanın döngüsünün betimlenmesi ya da ekolojik dengenin vurgulanması, sadece günümüz toplumu için değil gelecek için de önem arz etmektedir. *Honeyland* ve *Kamilet*, ulusal ve uluslararası arenada sinema otoriteleri tarafından da onaylandığı üzere, doğanın dengesini ve döngüsünü başarılı bir şekilde betimlemekte ve toplumsal işlevini yerine getirmektedir. Görsel-işitsel anlatım açısından farklılıklar içermekte ve ancak aynı temel anlayışı paylaşmaktadır. Ekolojik bilincin görsel-işitsel yollarla izleyiciye aktarılması, hiç şüphesiz etkili olabilecek yollardan biridir. Ayrıca, bu tür üretimlerin, yeni üretimler için ilham olması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Bal Ülkesi, (2019) <http://www.balkanedebiyati.com/bal-ulkesi-kuzey-makedonyanın-oscar-adayi/>, adresinden 10.10.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Barnwell, J. (2011). *Film Yapımının Temelleri*. G. Altıntaş (Çev.). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Berkmen, H. (2019). “Doğada Düzen ve Karmaşa”. <http://www.halukberkmen.net/pdf/198.pdf> adresinden 01.10.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Bookchin, M. (2017). *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi*. 2. Baskı. İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bookchin, M. (2019). *Özgürlüğün Ekolojisi*. 3. Baskı. İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Cereci, S. (1997). *Belgesel Film*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Duru, B. ve Alkan, A. (2002). 20. Yüzyıl Kenti içinde “20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce”. Ankara: İmge Kitabevi. 7-25.
- Giddens, A. (2013). *İklim Değişikliği Siyaseti*. E. Baltacı (Çev.). İstanbul: Phoenix Yayınevi.
- Glynne, A. (2011). *Belgeseller*. Z. Mertoğlu, N. I. Çeper. (Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Harvey, D. (2002). 20. Yüzyıl Kenti içinde “Toplumsal Adalet, Postmodernizm ve Kent”. B. Duru, A. Alkan (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi. 215-248.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. M. Morali (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Honeyland Ödüller, 2019. 2019. <https://gazetekarınca.com/2019/06/sundancein-dikkat-cek-en-yapimlarindan-honeyland/>, <https://www.filmloverss.com/sundance-film-festivalinden->

- odulle-donen-honeylandden-fragman-yayinlandi/ adreslerinden 10.10.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Honeyland*, (2019). Tamara Kotevska ve Ljubomir Stefanov. Makedonya.
- İmga, O. (2006). “Küreselleşen Çevresel Krize, Hâkim Paradigma Dışı Bir Bakış Olarak Derin Ekolojik Yaklaşım”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Yıl:2 Sayı 4, s.Güz. 84-97.
- Kamilet Belgesel Film, 2019. <http://www.artfulliving.com.tr/gundem/odullu-film-kamilet-bluetvde-i-19102>, <http://www.ranini.tv/haber/37293/1/ilkay-nisancinin-belgesel-filmi-kamilet-artik-blutvde>, adreslerinden 10.10.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Kamilet*, (2013). İlkay Nişancı. Türkiye.
- Kaşdoğan, D. (2015). *Başka Bir Teknoloji Mümkün* içinde “Başka Bir Teknoloji Mümkün mü Sorusu Üzerine Kısa Bir Deneme”. T. Özkaya (Ed.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi. 11-20.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim*. 3. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban, A. (2012). *Çevre Politikası*. Genişletilmiş 7.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, S. (2006). “Modern Topluma Ekolojik Bir Yaklaşım”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (12) 2006 / 2: 108-127
- Nichols, B. (2017). *Belgesel Sinemaya Giriş*. D. Eruçman (Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Rotha, P. (2000). *Belgesel Sinema*. İ. Şener (Çev.). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.
- Somersan, S. (1993). *Türkiye’de Çevre ve Siyaset*. Ankara: Metis Yeşil Kitaplar.
- Yaylı, H. ve Çelik, V. (2011). “Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Radikal Bir Öneri: Derin Ekoloji”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26/2011. (369-377)
- Yıldırım, C. (2017). “Ekoloji Düşüncesinde İnsan ve Toplum Anlayışı”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, (289-308).

GÖRSELLER LİSTESİ:

Fotoğraf 1: Honeyland Film Afışı

Kaynak: <https://www.imdb.com/title/tt8991268/mediaviewer/rm1472174081/>,
Erişim Tarihi 10.10.2019

Fotoğraf 2: Hatice'nin Bal Toplamak İçin Katettiği Yol (Honeyland)
Kaynak: Belgesel Filmden Bir Kare (Honeyland)

Fotoğraf 3: *Kamilet* Film Afışı
Kaynak: Yönetmenin Kişisel Arşivi, 2019.

Fotoğraf 4: Erkan'ın Bal Toplamak İçin Katettiği Yol (*Kamilet*).
Kaynak: Belgesel Filmden Bir Kare (*Kamilet*).